

**ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ
КОМУНІКАТИВНОГО АКТУ ВІДМОВИ В
УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ**

Оксана МАКСИМ'ЮК,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Чернівці (Україна)
o.maksymiuk@mail.ru

Наталія МАКСИМ'ЮК,

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного
університету, Чернівці (Україна)
danatmax@mail.ru

**FUNCTIONAL AND SEMANTIC PARAMETERS OF THE
REFUSAL COMMUNICATIVE ACT IN UKRAINIAN
LITERARY DISCOURSE**

Oksana MAKSYMIIUK,

Yuriy Fedkovich

Chernivtsi National University, Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0003-1963-6165; Researcher ID: H-4919-2017

Natalia MAKSYMIIUK,

Chernivtsy Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics,
Chernivtsy (Ukraine),
ORCID ID 0000-0003-1963-6165; Researcher ID: P-3476-2016

Максимюк Оксана, Максимюк Наталія. Функціонально-семантичні параметри комунікативного акта відмови в українському художньому дискурсі. В статті говориться про те, що акти відмови, як поліллокутивні за своєю природою одиниці, проявляють широкую функціональну варіативність інтенції говорячого. По доминирующим компонентам содержания или способа его передачи иллокутивные средства объединяются соответственно в акты асертизации и директивации прагматического пространства взаимодействия. В актах асертизации определяющими становятся асертивная и экспрессивная (положительного оценочного знака) иллокутивные силы, в актах директивации – директивная и экспрессивная (отрицательного оценочного знака) иллокутивные силы. Выбор иллокутивного средства отказа обусловлен следующими факторами: характер предъявления стимула и интенционное состояние говорящего. Они вызывают модификацию конечной цели продуцента отказа: регулирование плана действий продуцента стимула, солидаризацию отношений и сохранение положительного образа, подавление интересов продуцента стимула, отклонение его плана действий, подчинение его намерений интересам продуцента отказа.

Ключевые слова: коммуникативный акт отказа, коммуниканты, полиллокутивные единицы, акты асертизации и директивации, иллокутивная сила, локуция, перлокуция, интенция.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Комунікативний акт (КА) визначають як концептуально і структурно організований обмін комунікативною діяльністю мовцями в межах вербального контакту, у якій предметно-знаковим носієм є дискурс, що опирається на певну ситуацію. Тому актуальним постає дослідження комунікативних актів відмови, які є невід'ємним компонентом повсякденної мовленнєвої практики та функціонують у царині некооперативної мовленнєвої взаємодії, а також аналіз семантичних, прагматичних і дискурсивних їх особливостей. Семантико-прагматичний аспект дослідження передбачає характеристику комунікативних актів відмови з погляду теорії мовленнєвих жанрів (ТМЖ) і теорії мовленнєвих актів (ТМА). Когнітивний і комунікативно-прагматичний аспекти гармонійно поєднуються і сфокусовуються в структурі поняття “мовна особистість”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Дотепер у сучасній теорії мовної комунікації немає однозначної дефініції комунікативного акту. Російський мовознавець Є. В. Клюєв¹ комунікативним актом називає акт мовленнєвої взаємодії між носіями мови, у межах якого вони розв'язують комунікативні завдання: спілкуються, обмінюються інформацією тощо. На думку сучасної російської лінгвістки В. В. Красних, КА має два “плани” або складники: дискурс та ситуацію. Дискурс виражає вербалізовану мовленнєво-мисленнєву діяльність комунікантів у межах вербального контакту, пов'язану з пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем (адресантом) і осмисленням його мовної картини світу слухачем (адресатом)². Отже, дискурс – це мовлення як цілеспрямована соціальна дія, компонент, який бере участь у взаємодії людей та механізмах їхньої свідомості.

¹ Klyuev E.V. Rechevaya kommunikatsiya. Uspeshnost rechevogo vzaimodeystviya [Speech communication. Successful speech interaction], M.: Ripol Klassik, 2002, 317 p.

² Batevych F. Narisy z komunikativnoi linhvistyky [Essays on communicative linguistics], Lviv: Vyd. tsentr LNU im. I. Franka, 2000, P. 105.

ті. Ситуація – фрагмент реальності, що об'єктивно існує, частиною якої може бути і вербальна дія. Відповідно до цього В. В. Красних виокремлює чотири компоненти цих складників, а саме: зовнішні – конситуація (екстралінгвальний аспект) і контекст (семантичний аспект) та внутрішні – мовлення (власне лінгвістичний аспект) і пресупозиція (когнітивний аспект) як мікрокомпоненти структури КА³.

Зовнішніми складниками структури КА є адресант, адресат, тема, форма повідомлення (МЖ), канал зв'язку (усний, письмовий), код (мова та норма вживання), обставини (контекст і ситуація), умови комунікації. Зовнішні структурні складники КА впливають на характер, спрямованість і результативність інтеракції (соціально-психологічні особливості відправника повідомлення, реципієнта, зміст і структурованість інформації, особливості соціального контексту й предмета повідомлення тощо).

Внутрішніми складниками є висловлення мовців як єдність локуції, ілокуції та перлокуції. Локуцію розуміємо як акт говоріння, ілокуцію як реалізацію комунікативного наміру мовця, перлокуцію як досягнення певного ефекту, тобто зміну свідомості, поведінки та емоційного стану адресата⁴, вплив на його думки, почуття або дії.

Власне КА передусє операція формування повідомлення (породження мовлення), а джерелом КА є інтенція адресанта⁵.

Метою нашої статті є схарактеризувати внутрішню природу комунікативного акту відмови, його функційні та семантичні особливості в українському художньому дискурсі.

Матеріал дослідження – комунікативні акти відмови, що є респонсивними за своєю природою і ґрунтуються на опозитивних відношеннях. Комуніканти інтерпретують той самий референт мовної ситуації відповідно до своєї системи координат, що зумовлює виникнення невідповідності компонентів смислової структури. Смислова невідповідність провокує виникнення опозитивної реакції, яка виявляється не лише через інакшу точку зору, що суперечить стимулу, але й ознаку довільності вибору, неочікуваність і небажаність реакції.

Різні типи опозитивних відношень об'єднує категорія суперечності, яка інтегрує відношення протилежності, протиставлення та контрадикторності. Відношення протилежності виникають за умови зіставлення контрарних сутностей; відношення протиставлення – неоднорідних, неоднакових сутностей (не полярних); відношення контрадикторності – однакових (тотожних) сутностей. Вони слугують смислостворювальним підґрунтям для висловлень відмови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи внутрішню структуру комунікативного акту відмови, слід брати до уваги його функційно-семантичні особливості.

Функційно-семантична репрезентація МА формується на ґрунті інтенційного змісту, який охоплює умови пропозитивного, ілокутивного змісту та умови інтенційного стану комунікантів.

Необхідною умовою породження акту відмови є спонукальна ситуація, яку створює ініціальна репліка

(наказ (1), прохання (2), пропонування (3), порада (4), пор.: 1) *Одарка (вскочив к ней). Та що се ти, Уляно? Чи на тебе біс напав, чи що? Кінчай діло, кажу тобі! Уляна. З місяця не піду, хоч вбій!* (М. Старицький); 2) – *Ану вийди надвір, я тебе прощу!* – *пекельно-болівудський Вася не полишав мене. – Та ні, дякую, іншим разом...* (І. Карпа); 3) – *Бояриню тебе вчиню!* – *А не треба мені боярині!* (П. Загребельний); 4) – *Ходіть у театри!* – *Молодий чоловіче, не вчіть мене жити!* (Таня Мальярчук). Спонукальність маркує і ВВ, однак спосіб подання змісту відмови наділяє категорію спонукальності змістом вияву негативного вольового стану мовця. Попри те, що в разі опосередкованого вираження спонукування, порушується умова директиву про відсутність права в адресата діяти всупереч авторитетові мовця, непрямим директивом (відмовою) прогнозується результат обмеження партнера у дії чи виборі через констатацію продуктом відмови індивідуально винесеного рішення.

Ситуація спонукальності в акті відмови надає учасникам спілкування додаткових характеристик. Продукт відмови контролює ситуацію адресованого йому запиту на підставі власного авторитету чи влади: – *Я б попросив не командувати. – А я командуватиму! Командуватиму! Ясно?* (П. Загребельний). Відмовляючи, мовець дбає про власні інтереси, нехтуючи інтересами партнера. Продукт відмови запобігає негативним наслідкам особисто для себе і водночас негативно впливає на психоемоційний стан партнера, оскільки нереалізована мета викликає в продуцента стимулу ефект зламаних очікувань.

Інтенційні стани (додаткова характеристика учасників акту відмови) мовців полярні, що зумовлено опозитивними відношеннями змісту реплік, змодельованих за зразком *зроби : не хочу*. Ігноруючи адресований запит, продуцент відмови регулює процес діалогу, коригуючи собі на користь: – *Це можеш зробити тільки ти!* – *Ви збожеволіли! Чому я маю займатися вашими обов'язками?! Я ж сказав – з мене досить!* – *обурився Орест. – Я так не думаю. Але менше з тим, напросишся на гостину – і так само попросиш ножиці... Ну, як план? – Чудовий план, але втілюйте його без мене...* (І. Роздобудько). Продукт відмови не зацікавлений у реалізації адресованої йому дії, не задоволений ситуацією, що склалася і складеться у разі відсутності його протидії.

Отже, у ситуації відмови спостерігаємо різноспрямованість інтересів та опозицію вольових настанов комунікантів.

Функціонування висловлень відмови (ВВ) у комунікативному просторі взаємодії уможливує виокремлення їхніх додаткових рис, які виявляються через супутній ілокутивний інструментарій реалізації акту відмови.

Сутність мовленнєвого впливу, який реалізується через акт відмови, полягає у вираженні позиції продуцента відмови на недопуск реалізації наміру продуцента – стимулу. Дослідження супутніх ілокутивних актів, що залучаються до реалізації акту відмови, виформовує картину функціональної варіативності (ВВ) і контекстної варіативності наміру мовця.

³ Ibid., P. 105.

⁴ Dedukhno A.V. «Klasyfikatsiia performatyviv u lnhvistytsi» [Classification of performatives in linguistics], *Linhvistychni studii*: zb. nauk. prats, 2008, Vyp. 17, P. 195, URL: <http://litmisto.org.ua/>

⁵ Batseyvych F. Narysy z komunikatyvnoi ..., op. cit., P. 105.

Акт відмови є одиницею некорпоративної форми спілкування, поєднує потенціал інформативного й неінформативного змістів. Неінформативний зміст репрезентований експресивним і директивним компонентами, що формують каркас відношень. Оскільки явище відмови породжує дискурс ідентифікації “Я” мовця, то реляційний каркас акту відмови скріплюється позицією мовця і репрезентує суть оцінного ставлення мовця до предмета та ілюкції запиту, до особистості продуцента стимулу, до себе й до дії відмови.

Аналіз мовного матеріалу дає підстави для припущення, що компоненти змісту чи способу його передавання представлені не в чистому вигляді, а поєднують риси інших: асертив забарвлений експресивом для вираження оцінки неприйняття адресованого і директивом для експлікації вимоги потрібної від партнера реакції; директив уміщує компонент асертивного, як інформування про те, що вимагається від партнера, і вироблення у нього потрібних мовцеві переконань, а також експресивного, як передавання негативного вольового стану продуцента відмови; експресив містить інформацію про психоемоційний стан небажання мовця виконати адресований йому запит і виражає його стверджувально чи директивно. Відповідно до вектора бенефакції та питомої ваги компонента змісту експресиви поділяються на два класи – позитивного і негативного оцінних знаків. Актуалізація того чи того компонента залежить від форми пред’явлення запиту й інтенційного стану продуцента відмови.

Діяльнісний підхід до вивчення комунікативних одиниць уможливує кваліфікацію актів відмови як дію зустрічного опору: продуцент відмови сприймає продуцента стимулу як опонента і розцінює його наміри як згубні для себе. Реакція опору можлива не лише на запит дії, а й на запит інформації чи поглядів, пор.: – *Не скигли, стара, сідай та попоїж рибки. Нема м’яса, як свинина, нема риби, як... І він одніс горнятко на стіл, та насипав в миску юшки. – Тріскай сам, бодай ти не видихав! Ми пухнемо з голоду, в хаті ні кришки хліба, а він рибу варить!* (М. Коцюбинський) і [*Єпископ (До неофіта-раба):*] *Покайся, нечестивий! Візьми назад слова ті необачні, бо гіри тобі на тому світі буде, аніж на своєму. Хто на сьому світі не хоче царства божого вбачати, той втратить і небесне царство божє і буде ввергнутий в геєну люту, де племін невгасимий, плач і скрегіт і де робак довіку точить серце.* [*Неофіт-раб (палко):*] *Ні, не покаюсь. Ти, старий, даремне мене геєною лякаєш. Маю геєну ту щодня і щогодини, навколо себе чую плач і скрегіт, щодня мені робак той точить серце* (Леся Українка).

За критерієм інтенсивності опозиції та вектора бенефакції виокремлюємо дві групи ілюктивних актів: 1) ілюктивні акти, що сприяють асертизації прагматичного простору взаємодії, 2) ілюктивні акти, якими відбувається його директивація. До першої групи актів відмови належать асертиви, комісиви, експресиви позитивного оцінного знака (акти вдячності, вибачення, прощання) та директиви позитивного оцінного знака (прохання, поради, пропонування, запрошення). У таких актах компонент змісту переважає над компонентом способу його передавання. Наприклад: *Дуся, активістка регіонального об’єднання “БЮТ”, притьмом заскліла, угледівши звіра. Охрипло вимовила: – Візьми рушницю, стріляй! Її охоронець відказав без найменшого страху: — Навіщо стріляти? Ми його нагодуємо. Охляв з дороги. Не інак-*

ше прибився з Кавказу. То на Донбас утікали, а тепер до нас (М. Братан). Продуцент відмови не вбачає потреби виконувати дію, натомість пропонує краще, на його думку, розв’язання проблемної ситуації, що склалася. Відмова спрямована на денотативну ситуацію ініціальної репліки. Такий спосіб реагування стирає опір опозитивних відношень через пригнічення виражального плану змістів реплік. Зауважимо, що за відмови асертивом забезпечується обґрунтування її причин, а за відмови комісивом відбувається експлікація наміру мовця відмовити, пор.: [*Геріса:*] *Якби ти в Рим дістався з Меценатом/ і там здобув заслужений тріумф, – / бо Рим же вміє талани вінчати! –/ а потім повернувся до Корінфа./ то рідні лаври наче ряст весною./ прослалися б тобі погід ногами.* [*Антей:*] *Топтати рідних лаврів я не хочу./ Тріумфи в Римі – то для мене ганьба* (Леся Українка) і – *Ви не курите, вибачте? – Мені не подобається чорний колір легень* (О. Жовна).

Домінування змістового компонента в репліках запиту та відмови прогнозує вольові зусилля продуцента відмови, які спрямовані на коригування наміру продуцента стимулу.

Групу актів асертизації простору взаємодії доповнюють експресивно-директивні ілюктивні сили, у яких також переважає змістовий компонент. У таких актах відмова може виражатися етикетними формулами прощання, вибачення, подяки, а також через прохання. Пор.: – *Я не договорив, не кидай трубку!!! – Паня! Цьом-цьом!* (І. Карпа); – *О Кассім! Ти скажеш мені, що се була за річ, це страшніша, ніж Джігад, котру ти бачив на свої власні очі! Я вірю тобі, о Кассім, що ти скажеш мені правду! – Все опріч того скажу, о радісна матаи принца! А того не можу сказати, вибач вірному слугі падишаха і своєму!* (О. Назарук); – *Прошу намістити кандидатуру на голову даного зібрання. – Семена Яковича! – скрикнуло одразу кілька голосів. Головний начальник (Семен Якович) поправив свою краватку, мило усміхнувся й розвів руками: мовляв, не можу! Дякую, тисячу разів дякую за таке зворушливе довір’я, але — не можу!* (М. Хвильовий); – *Ніколи, ніколи ніхто не буде знати, коли ти візьмеш від мене той дріб’язок. – Прошу тебе, не треба! Не візьму твоїх грошей...* (У. Самчук).

Ілюкція в таких актах відмови унеможливує інтенсифікацію емоційного компонента. Квазікорпоративна стратегія відмови забезпечує збереження позитивного образу продуцента відмови, мінімізує “збитки”, завдані продуцентіві стимулу.

Отже, для супутніх ілюктивних актів вираження відмови, що забезпечують асертизацію простору міжособистісної взаємодії, закономірними є переважання змістового компонента над компонентом способу його передавання та наявність вектора посилюючого сприяння продуцентіві стимулу.

Друга група супутніх ілюктивних актів вираження відмови – це акти, що зумовлюють директивацію (кінцевий стан незгоди між комунікантами) простору міжособистісної взаємодії. Директивація інтенсифікує опозицію домовного змісту *зроби :: не хочу*, вектор бенефакції спрямовується до продуцента відмови. До цієї групи належать експресиви негативного оцінного знака (образи, докори, обвинувачення, прокльони) та директиви негативного оцінного знака (погрози, заборони, накази, застереження). У таких актах відмови пригнічується або зникає змістовий компонент (у разі образи, обурен-

ня, прокльону), а компонент способу передавання змісту, який забезпечує вплив на іраціональну сферу партнера, увиразнюється. Спостерігаємо пріоритет позиції та права продуцента відмови на владно-емоційний спосіб реагування.

У таких актах відмови семантика ініціальної репліки зазвичай передає негативний психоемоційний стан продуцента стимулу: *[Єпископ (що вже скільки раз намагався перервати ту мову і стукав патерицею об землю, гнівним і грізним голосом покриває слова неофітараба):] Геть, відійди від мене, сине тьми! Лиши сей збір! Чого сюди прийшов/ бентежити святу громаду нашу?! Нащадку злий схидни, скрийся в нору./ з якої виліз на погибель душам! [Неофіт-раб:] Ні, ти мене не смієш проганяти... (Леся Українка).*

В актах відмови, що викликають директивацію міжособистісної взаємодії, поєднуються ілокуції асертиву, експресиву та директиву з переважанням двох останніх, які формують виражальний план змісту комунікативної одиниці. Варіативність змісту відмови зумовлюють референтні характеристики репліки стимулу, які виформовують мотиваційну основу акту відмови і модифікують кінцеві цілі мовця.

Частотним способом вираження відмови є репліки-перепитування: *– Мотре! Коли ти наша, то слухай матері та роби діло. Не сьогодні ж до нас привезена. Наш хліб їси, нам і роби, а як ні, то ми тебе й попросимо слухати. – Хіба ж я дурно їм ваш хліб? (І. Нечуй-Левицький); – Треба їх буде продати. – Як продати? – переполошилася вдова. – У нас же кожен хвіст на обліку. І в районі, і в області про це знають (М. Стельмах).* Така відмова демонструє емоційну форму реакції. Ілокуція квеситиву засвідчує наявність двох планів-конкурентів – референтного та виражального. Референтний план – це реакція на денотативну ситуацію, а виражальний створює емоційне забарвлення предмета відмови. Як експресивний спосіб відмови, перепитування виявляє намір продуцента відмови вразити почуття продуцента стимулу.

Експресивний потенціал змісту відмови може нарощуватися засобами образи, обурення, прокльону: *– Я тебе не розлюбив. Ти і надалі залишишся моєю старшою дружиною, матір'ю нашого любого сина Чори, мого єдиного наслідника... Хіба тобі цього замало? Варвара різко підвелася з отоманки, стала перед чоловіком. Лице її напшло, очі горіли гнівом. – Якщо ти, мурзо, гадаєш, що я згоджуся на таке життя, то ти жорстоко помиляєшся! Аллах мені свідок, я так само ніколи не захочу ні з ким розділяти твого кохання, як риба ніколи добровільно не захоче розлучатися з водою!.. Назавжди затам собі це! (В. Малик); [Петро:] Ну то хазяйка, може, є? .. Нам пані-хазяйку викличте. [Феноген:] А бодай ви не діждали, щоб я для вас паніхазяйку тривожив, вони у нас хворі (І. Карпенко-Карий).*

Директивний компонент у змісті відмови, який передається безпосередньо актом образи й опосередковано актами обурення і прокльону, наділяє акт відмови категоріальними ознаками спонукальності. Перлокуція такої відмови позбавляє продуцента стимулу права на спонукування.

Переважає способу передавання змісту відмови в поєднанні експресивних і директивних компонентів простежуємо в МА відмови-погрози: *[Феноген:] Ану, вийди сюди, хто то сміливий обзивається? [Дем'ян (з гурту):] Вчені. Зачинишка хочеш? А дулю? Краце ти*

*йди в гуцу, то, може, розм'якнеш (Іван Карпенко-Карий); – Дай сюди, бо як пхну, то й ноги задереш! – кричала Кайдашиха й сіпала до себе мотовило. – **Одчепіться, бо й я вмю пхатися**, – кричала Мотря несамовито й тягла до себе мотовило (І. Нечуй-Левицький); відмови-заборони: *– Я думаю не про тебе, а про неї! Для тебе це чудовий варіант! – Замовкни! Більше я не слухаю твоїх розмов на цю тему! І вона замовкла, і розмови на цю тему більше не виникали, і він пишався, що зумів усунути матір від свого особистого життя (С. Кононенко), відмови-наказу: ...В обід прийшов Андрюша й кинув похмуро: – Слухай! Дозволь її випустить! Я: – Кого? – Твою матір! Я мовчу, потім починаю реготати і грубо кричу йому: **“Провалівай!”** (М. Хвильовий).**

Директивний компонент змісту підпорядковує ілокутивну силу експресиву в актах заборони і наказу та ілокутивну силу асертиву в акті погрози. Такі МА є реакцією на експресивну ситуацію, референтом якої є волевий стан продуцента стимулу, що представлений спонуканням партнера до дії. Відмова – це контрспонукання до спонукання репліки стимулу. Директивний компонент зреалізовує значення примусу виконання та позначає обмеження комунікативного права продуцента стимулу. Кінцева мета відмови, вираженої МА погрози, наказу та заборони, – припинити домагання з боку продуцента стимулу.

У МА відмови-застереження домінує директивний компонент, їм не властива ознака імпульсивності. Вибір мотивації способу впливу суб'єктивний, такий спосіб є продуманим, інформація опрацьована заздалегідь. Відмова спроектована на добровільне підпорядкування інтенційного стану продуцента стимулу наміру продуцента відмови: *– Візьміть мене, винесіть на сані, та везіть до панів...– Як се можна!.. Надворі така холоднеча, тобі з хати не можна, в хаті під кожухом дружиш!.. Вгамуйся, голубе мій, перехрестись та читай: “Ослаби, остави...” (О. Кониський).*

Висновки й перспективи подальших розвідок.

Акти відмови, як поліілокутивні за своєю природою одиниці, виявляють широку функціональну варіативність інтенції мовця.

За домінуючим компонентом змісту чи способу його передавання ілокутивні засоби об'єднуються відповідно в акти асертизації та директивації прагматичного простору взаємодії.

В актах асертизації визначальними стають асертивна й експресивна (позитивного оцінного знака) ілокутивні сили, в актах директивації – директивна й експресивна (негативного оцінного знака) ілокутивні сили.

Вибір ілокутивного засобу відмови зумовлений такими чинниками: характер пред'явлення стимулу та інтенційний стан мовця. Вони викликають модифікацію кінцевої мети продуцента відмови: регулювання плану дій продуцента стимулу, солідаризація стосунків і збереження позитивного образу, пригнічування інтересів продуцента стимулу, відхилення його плану дій, підпорядкування його намірів інтересам продуцента відмови.

Перспективу репрезентованого дослідження вбачаємо в подальшому всебічному вивченні висловлень відмови, що функціонують в українському соціумі та детальнішому описі їх семантичної структури, що розкриватиме потенційні можливості комунікативної граматики.

Oksana Maksymiuk, Natalia Maksymiuk. Functional and semantic parameters of the refusal communicative act in Ukrainian literary discourse. The article is dedicated to the communicative act. The communicative act is defined as conceptually and structurally organized exchange of communicative activities of speakers with in the verbal contact, in which the basic meaning is a discourse that relies on a certain situation. So the research of refusal communicative acts becomes urgent because they are inalienable components of everyday speech and they operate on the field of noncooperative verbal interaction and also the analysis of semantical, pragmatical and discussional peculiarities. Semantic and pragmatic aspects of research involves the description of refusal communicative acts from the viewpoint of the theory of speech genres and the theory of speech acts. Cognitive and communicative-pragmatic aspects are harmoniously combined and focused in the structure of the «linguistic identity» notion.

Having analysed precisely the internal structure of the communicative act we can make the conclusions that refusal acts as poly-illocutiv items by its nature show broad functional variability of speaker's intention. The dominating component of the content or the method of its transfer the illocutive means are combined in acts of assertion and direction of the pragmatic space of interaction. In acts assertion the assertive and expressive strenght (positive sign) become crucial, in acts of direction – directive and expressive (negative sign) become crucial. The choice of refusal illocutive mean is caused by the following factors: the nature of the presentation of a stimulus and the intention status of the speaker. They cause the modification of the ultimate goal of the initiator of refuse: regulation plan of actions of initiator of incentive, consolidation of relations and maintaining the positive image, oppression of the interests of incentive initiator, rejection of his plan of actions, and the subordination of his intentions of interests to the interests of initiator of refuse.

Key words: *communicative refusal act, communicators, assertive acts, directive acts, illocutive strength, intention.*

Максим'юк Оксана – кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор та співавтор близько 50 наукових та навчально-методичних праць, із-поміж яких 1 монографія та 7 посібників. Наукові інтереси: синтаксис, стилістика, лінгвістика тексту, методика викладання української мови.

Maksymiyk Oksana – Doctor of Sciences in Philology, Associate Professor of Department of modern Ukrainian language of Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University. She is an author and co-author of about 50 scientific and educational works, including 1 monograph and 7 manuals. Her research interests are syntax, stylistics, text linguistics, methods of teaching Ukrainian language as a professional.

Максим'юк Наталія – кандидат філологічних наук, асистент кафедри сучасних європейських мов Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету. Автор та співавтор близько 20 наукових та навчально-методичних праць, із-поміж яких 1 монографія та 5 посібників. Наукові інтереси: синтаксис, стилістика, комунікативна лінгвістика тексту.

Maksymiuk Natalia – lecturer of the Department of modern European languages of Chernivtsy Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, Candidate of Philological Sciences. She is an author and co-author of about 20 scientific and educational works, including 1 monographs and 5 manuals. Her research interests are syntax, stylistics, text linguistics.

Received: 05.04.2017

Advance Access Published: June, 2017

© O. Maksymiyk, N. Maksymiyk, 2017